

Maria Barbal

Visat núm. 7

(abril 2009)

per Carme Arenas

Quasi vint-i-cinc anys avalen la trajectòria d'una de les novel·listes més destacades de la literatura catalana contemporània. Sens dubte, és l'autora que més ha sabut fidelitzar un públic lector molt ampli que en els darrers anys ha ultrapassat les fronteres i ha entrat amb força dins la literatura europea, sobretot en la francesa i l'alemanya.

Aquesta trajectòria s'inicia el 1985 amb una novel·la que, tot i ser primerenca, ha esdevingut obra de referència obligada de l'autora. Es tracta de *Pedra de tartera*, una novel·la curta que sorprenge tant la crítica com el públic lector per la seva immensa bellesa, per la poesia implícita que conté i per l'estil contingut que hi regna. Tot plegat un exercici intel·ligent de bona literatura. Situada al Pallars (Pirineu català), lloc de procedència de Barbal, la novel·la explica la història d'una dona, la Conxa, que amb visió retrospectiva ens conta la seva vida en tres edats concretes: la infantesa, la joventut i la vellesa. Amb el rerefons dels fets històrics de la República, de la Guerra Civil posterior i el Franquisme, la Conxa coneixerà l'amor, la il·lusió, però també la solitud, el desarrelament, la injustícia i el dolor. Forta i capaç de dur endavant la família tota sola, els fets socioeconòmics la duren a perdre les seves arrels i es veurà empesa a anar a viure a Barcelona al final de la vida, traginada, com la pedra d'una tartera, de manera totalment anònima. El símil serveix a l'autora per mostrar un tipus de personatge que, amb totes les diferències, no deixarà de tractar al llarg de la seva obra: fort interiorment, però mai reconegut per la història, sempre escrita pels vencedors. Els protagonistes són els silencis de la història, els que reben les conseqüències d'allò que no han triat. Maria Barbal hi afegeix el component que la Conxa sigui doblement silenciada pel fet de ser dona i, a més, de condició humil.

Segueixen a *Pedra de tartera* un recull de contes, *La mort de Teresa* (1986), i dues novel·les: *Mel i metzines* (1990) i *Càmfora* (1992). Aquests títols formaran part del «Cicle del Pallars», pel fet d'estar ambientades en origen al Pallars de l'autora, però on ja es mostra una altra ambientació que és Barcelona, el lloc on l'autora resideix des de fa anys. De fet, els dos espais geogràfics serviran Barbal per reflectir el fenomen de l'abandó dels pobles del Pirineu, fenomen que farà explícit més tard en el llibre *Camins de quietud* (2001), un llibre reflexiu i d'una gran bellesa que recorre, a través de les cinquanta-tres proses que conté, molts d'aquests pobles abandonats, que l'autora ens recupera a través de seva mirada i els retorna les veus i la plenitud de vida que havien conegut.

A partir d'aquí, com un arbre que ha arrelat profundament en els orígens, ja pot desplegar un gran brancatge cap amunt. L'obra posterior de Maria Barbal ha anat servint-se de la narrativa curta (*Ulleres de sol*, 1994) i de la novel·la, per mostrar mons molt diferents, ambientacions diverses, però sempre amb la constant de furgar, a través dels seus personatges, en el fonament de l'ànima humana, utilitzant materials fornits pel propi entorn o per realitats allunyades, sempre amb el punt

de vista posat en els grans problemes de la societat contemporània. En dues ocasions, Barbal empra fets reals per desgranar un argument i plantejar una situació d'injustícia. És el cas d'*Escrivia cartes al cel* (1996) i de la darrera novel·la *Emma* (2008). Pel que fa a *Escrivia cartes al cel*, Barbal parteix de la notícia d'un segrest en una llar d'infants als afores de París, ocorregut el 1993. De la mà del personatge principal, l'autora se serveix de recursos narratius diversos (cartes personals, cartes al director de diari, entrevistes i notícies personals) que li ofereixen òptiques diferents per plantejar al lector tota una sèrie d'interrogants sobre el funcionament d'elements tan importants en la nostra societat, com ho són la justícia o els mitjans de comunicació. La importància de l'afectivitat i de l'educació i els efectes devastadors de la desesperança. En el cas d'*Emma*, la darrera novel·la de Barbal, el motiu de partença és el fet, ocorregut a Barcelona, de la crema d'una indigent en un caixer automàtic d'una entitat bancària. Barbal aprofita la notícia per construir, per contrast, el personatge d'Emma, esposa d'un personatge destacat en l'ambient polític, que cau en la indigència per amor i per engany. El contrast és l'opulència de la societat de partença i la indigència a què és veu abocada. A part d'això, les contradiccions socials i la injustícia tornaran a aflorar en aquesta novel·la, concretament per denunciar el tema de l'especulació immobiliària i enaltir les relacions personals i de solidaritat entre els més febles.

En l'endemig, són moltes les novel·les amb escenaris diversos en els quals l'autora infon vida als seus personatges i construeix les seves històries. A *Carrer Bolívia* (1999), on l'autora recupera el tema del desarrelament, ara explicant-nos, de manera coral, la història de la Lina, una noia andalusa que s'estableix al carrer Bolívia de Barcelona. Amb ella fem un passeig pel fenomen de la immigració i per l'època de les lluites obreres i la contestació antifranquista, sense descartar el conflicte generacional, les passions humanes i la solidaritat. A *Bella edat* (2003), hi són tractats de manera especial dos elements inherents a la condició humana: la bellesa i el pas del temps. A partir d'aquí i de la mà de l'escriptor Fidel Sala o de la Simoneta, la seva companya, la novel·la ens posa cara a cara amb la bellesa i la lletjor, la malaltia i la mort, la joventut i la vellesa, i ens convida a reflexionar com tracta aquests temes la nostra societat.

A *País íntim* (2005), Barbal retroba i avança en el fil narratiu iniciat a *Pedra de tartera*, com una mena de continuïtat i amb un salt generacional. A través de l'explicitació de la relació conflictiva entre la protagonista, Rita Albera, i la seva mare, Barbal ens mostrarà com el dolor a causa de la injustícia impossibilita el desenvolupament afectiu, i d'una manera ben poètica ens fa adonar de la necessitat de recuperar la memòria històrica, de rescabalar les víctimes i de tancar les ferides per poder construir una societat sana. Tot un cant a l'amor maternofilial i una denúncia a les guerres i a la injustícia.

Una vegada més, Barbal se serveix d'un rerefons històric per manifestar la humanitat profunda dels seus personatges. Tant si són veus femenines com masculines, lluiten per la pròpia dignitat, malgrat haver de passar pel sedàs d'esdeveniments que sovint els empenyen a viure situacions de conflicte. Tot amb un estil contingut, essencialitzat, que infon la prosa barbaliana d'un gran to poètic, avalat per una llengua rigorosa i sempre al servei de la versemblança.